

"Ä•Ã n kÃ^au tÃ-ch tá»†ch, tÃ-nh tang..."

Ä•Ãng gÃ°p cá»§a Bã i, á°nh: Ä•á°ng Duy Khã i
11/05/2017

" àn
kêu tích tãch, tình tang..."

*

Bài, ãnh: ·ng
Duy Khôi

àn
là mùt trong những nhĩc cả chặ yçu trong âm nhĩc.
Riêng ß n°Úc ta, tiçng àn góp m·t vào Ýi sñng âm
nhĩc tề r†t lâu Ýi. Ng°Ýi miãN Nam th°Ýng gĩ là
Ýn; ng°Ýi miãN Trung, miãN B°c gĩ là àn. MÙt
quan niçm khác cho r±ng: những lojì àn do dân tÙc ta
sáng tjo hay cÆi biên thì th°Ýng °ãc gĩ là Ýn
còn những lojì àn du nh-p tề ngojì quNc gĩ là àn
theo ngôn ngữ chung. Trong bài viçt này, chúng tòi thñng
nh† cách ghi: àn trong tr°Ýng hãp gĩ chung và Ýn
nçu có tên khu biçt i kèm: Ýn cò, Ýn gáo...
Trong
v n hóa dân gian cçạ ng°Ýi Viçt có không ít tác ph©m
nói çn cây àn. Chñng hĩn nh° câu chuyçn Thĩch
Sanh vÙi tiçng àn ai oán:

àn
kêu tích tãch, tình tang

Ai
mang công chúa d°Ùi hang trß vÁ

MÙt
sñ nhĩc cả trong ban nhĩc Ýn ca tài tí Nam bù. Tề
trái sang: Ýn tranh (tam th-p lãc), Ýn cò (nhã),
Ýn kim (nguyçt), Ýn ghi ta phĩm lõm.Ä

Ng°Yi x°a quan

niÇm cái tài hoa cça con ng°Yi quy phïm trong té
 nghÇ : c§m, kó, thi, hía; trong ó yçu tN àn -
 nhçc °ác °a lên hàng §u. Tiçng àn làm quên i
 cái hanh khô cça n̄ng ban tr°a, cái oi nÓng cça mùi phèn
 ¶t. Nh°ng hìn hçt, tiçng àn ã góp nh·t trong tâm
 t° ng°Yi ViÇt, phæn ánh nxi lòng. Kho tàng nhçc cả
 cça dân tÙc ta r¶t phong phú, có thã chia làm ba bÙ là
 bÙ gõ (trNng, chim chie...), bÙ dây (Ýn cò, Ýn
 tranh...) và bÙ hji (tiêu, sáo...). Ng°Yi ViÇt tē x°a
 çn nay nhìn chung Ýi sNng giãi trí a ãng, âm nhçc
 cing góp ph§n làm 1p thêm cho tâm hÓn con ng°Yi. Lýi
 ca tiçng àn có m-t nji Óng sâu, sông v̄ng, ché
 không chÉ ngân vang nji gác tía, l§u son.

HÓi

nhĩ tôi bỄ mê m©n tiçng Ýn cò cça ông Tám nhà
 bên, cé chiÁu chiÁu ông lji ngÓi trên bÙ ván tr°Úc
 nhà kéo m¶y bæn Nam Ai, m¶y cung th°ing cung oán nghe buÓN
 não ruÚt. Ông th°Ýng dÿy tôi phæi nói cho úng chỉ:
 Con phæi nói là Ýn cò chÙ không phæi àn cò. Ýn
 là tiçng lòng cça ông cha Á lji! M¶y cung hò, xñ,
 xang... là cça ng°Yi ViÇt mình! Còn àn là Á chÉ
 m¶y nhçc cả cça ph°ing Tây . Ông nhæn nhá têng
 tiçng mÚt. Cing v-y, nhing nhçc khúc do đàn Ýn
 dân tÙc chç công thì không ai gíi bài hát mà phæi
 gíi bài ca, ng°Yi trình bày là ng°Yi ca diãN. Ông Tám
 th°Ýng hay ngân nga:

Ýn

cò lên trác kêu vang

Qua

còn th°ing b-u, b-u khoan có chÓng

MuNn

cho nhjn ngh)a jo Óng

Qua

ây th°ing b-u hjn chÓng b-u th°ing

ChiÁu

nay qua phæn bjin hÓi h°ing

NgheÁ b-u

ß lji vşy v°jn nji nào

Ghe

tui tÚi chx c̄m sào

Nghe

b-u có chÑn muÑn nhào xuÑng sông

Thç

mÚi biçt, àn °ãc dân gian gíi ḡm bao tâm tình,
nxi niÁm. Tiçng àn vào buŌi chiÁu tà khiçn lòng
ng°Ýi l̄ng lòng lji:

Ýn

tre não nuÚt du d°jng

D°Ui

ao nhái hát, bên °Ýng ve ngân

Ng°Ýi

sành nghe àn có thÃ nh-n biçt °ãc nxi lòng
cça ng°Ýi ang g£y:

Tiçng

àn kh̄c kho£i kêu th°jng

B-u

tham ruŪng c£, b-u v°jng bjc vàng

Tiçng

àn l̄m khi có séc m̄nh thşn kó, ch³ng nhĩng làm
say lòng nguÝi mà çn chim muông hoa lá cing say s°a
thÃ hiçn tài hoa cça ng°Ýi àn:

àn

ai khéo g£y tính tình,

MÙt

àn con cá l-n ghÁnh nó nghe

§u

ghÁnh có con ba ba

K»

kêu con tranh ng°Ýi kêu con rùa

Ng°Ýi

chị nhĩc, -c biÇt là âm nhĩc dân tÙc r£t quý cây
àn, mùt sãi dây àn bỄ ét xem nh° là iÁu không
may. Ông bà ß Nam bÙ ngày x°a, nhà ai có chị Ýn cò,
Ýn gáo... Áu dành mùt chx cao ráo, trang trĩng Á
c£t giĩ. Bßi v-y:

Ýn

cò ai ná ét dây

Ng«m

mình vô tÙi ai gây oán thù

Cây

àn còn °ãc dùng Á °Ùm Ýi và k£t duyên, làm
trĩn v°n mÑi tình ôi léa. LÝi thÁ nguyÁn cça cô
gái khi£n ng°Ýi nghe không khĩi ngùi ngùi :

àn

tranhÁ sánh
vÙi àn c§m

MÙt

ây mùt ¥y áng tr m lĩng vàng

Còn

ang tĩc á ghi vàng

Ngô
Ông ná bĩ ph°ãng hoàng ng©n ngj

Mÿy
n m em cing xin chÝ

C§m
b±ng tóc b;ç nh° t; cing ành

Hình
£nh so sánh àn tranh vÛi àn c§m t°;ng xéng
nh°ng cing th-t ý vẾ. D«u cho mxi loji àn có những
thanh âm khác nhau nh°ng Áu làm mê m©n lòng ng°Ýi và
-c biÇt là hai loji àn này n;u song tÿu thì rÿt
n nhẾp nhau.

Không
chẾ th°m nÓng trong tình c£m riêng t°, ¶m khi ng°Ýi
ang yêu còn dùng hình £nh cây àn Á nói lên tình
c£m mà hí dành cho nhau:

C§m
àn mà g£y qua sông

àn
em em g£y não nùng nh° ru

àn
anh dây th°ng dây chùng

àn
em em g£y n m cung rõ ràng

Chàng
trai này có v» không thiÇn nghÇ ngón àn nên mÛi dây
th°ng dây chùng , bĩi dây àn lúc nào cing ph£i c ng
th°ng ç mec thì mÛi àn ra hÓn phách °ãc. Cing
th; mà có câu thành ngữ C ng nh° dây àn ÿy
thôi! N m cung rõ ràng chéng tĩ Û chuyên

trong tài gÿ àn cạ cô gái. N m cung trong âm nhĩc dân tÙc hay còn gĩ là ngi âm gÓm các b-c: hò, xñ, xang, xê, cNng. Ngoài ra, cing có mÙt sÑ âm phả khác: tÓn, tang, lẾu, xÇ, phĩng, cÙng, u, y, ý... giúp bài ca thêm phŞn uyẢn chuyẢn. Ban nhĩc trong Ýn ca tài tí Nam bÙ gÓm có các nhĩc cả chính: Ýn kìm, Ýn tranh, Ýn cò, Ýn bŞu, àn ghi ta phĩm lõm... Trong ó bÙ té tuyÇt phĐi kÃ ÷n là cò, kìm, tranh, bŞu. NhÙ nhĩc ngi cung, tôi nhÙ hoài câu ca dao mà tôi biçt òác qua mÙt ng°Yi phả nữ hát ru cháu ß miÇt Bçn Bàu, Bĩc Liâu. Câu hát nh° vŞy:

Ví
dŞu cŞu ván óng inh

CŞu
tre l't l»o g-p ghinh khó i

Khó
i m°ãn chén n cjm

M°ãn
ly uNng r°âu, m°ãn Ýn kéo chji

B-u
nghe qua kéo Ýn cò

ét
dây... é hñ... quên hò, xñ, xang

Tuy
phŞn trên cạ bài ca dao này không mÙi nh°ng hai câu kçt này r¶t lĩ và thú vẾ. Ng°Yi àn biçt có ng°Yi ang l'ng nghe những thanh âm phát ra tề cây Ýn cò cạ mình thì nh° là con t±m bÑi rÑi vì tĩ , ÷n nxi quên hçt thang théc. Hai chĩ é hñ th-t -m à Nam bÙ làm sao, mang cái tình sâu cạ làng quê sông n°Ùc. VÁ Ýn cò, còn gĩ là Ýn nhẾ vì Ýn có hai dây. Ýn cò là gĩ theo cách t°ang hình. Nhìn bÁ ngoài, Ýn giNng nh° mÙt con cò: trác dây có Şu qu-p h³n xuNng giNng nh° mĩ cò, cŞn Ýn giNng nh° cÕ cò, hÙp Ýn giNng nh° thân cò và -c biÇt là tiçng Ýn thánh thót nh° tiçng cò kêu êm.

Ngày
x°a, những ng°Yi phả nữ lÙn tuÕi không quên nh̄c

nhĩ những cô gái mỦi IỦn: không bao giÝ °ác nghe
Ýn bŞu!

Ýn
bŞu ai g£y n£y nghe

Làm
thân con gái chỦ nghe Ýn bŞu

Ýn
bŞu là loji Ýn có mỦt dây duy nh¶t nên còn gĩ là
Ủc huyÁn cŞm. Trong kho tàng âm nhĩc ng°Ýi ViÇt, Ýn
bŞu °ác coi là nhĩc cả Ủc áo và có ti¿ng kêu
mê ho-c lòng ng°Ýi. Bĩi th¿ các bà m¹ x°a r¶t sã
con mình nghe chàng trai nào thánh thót giĩt Ýn bŞu.
Thanh âm phát ra, ng°Ýi nghe c£m nh-n nh° tềng giĩt nh¹
nhàng rji vào lòng ng°Ýi Ỉng nh° giĩt Ýn
bŞu . Ti¿ng àn du d°ing trŞm Ỉng, khoan nh-t thi¿t
tha, khi¿n cho ai nghe mỦt IŞn ã v°ing, ã nhỦ!

D°Ýng
nh°, àn chẾ dùng cho ng°Ýi thanh cao, nho nhã, ng°Ýi có
t¶m lòng rỦng mĩ. Ng°Ýi nghe cing òi hĩ mỦt kh£
n ng c£m thã nh¶t Ễnh. N¿u không hiẤu bi¿t gì mà
cé ngÓi nghe Ầ chÝ thÝi thì °ác xem là àn
g£y tai trâu .

Ngày
nay, Ýi sÑng âm nhĩc c¶a ng°Ýi ViÇt chúng ta ngày
càng phong phú. Mxi vùng mxi s_c, mxi chNn mxi h°ing.
ó là thành qu£ c¶a sñ sáng tjo và b£o l°u các giá
trỄ truyÁn thÑng c¶a dân tỦc, góp phŞn làm 1p thêm
tâm hỒn con ng°Ýi ViÇt Nam. Âm nhĩc ViÇt giÝ ãy còn
có sñ góp m-t c¶a các nhĩc cả Tây ph°ing. Tuy nhiên,
tềng ti¿ng àn, Ýi ca ngĩt ngào tề ¶t quē ã
gieo r_c vào lòng ng°Ýi bao tình c£m thi¿t tha. Ti¿ng
àn dung d°áng tâm hỒn ta, khi¿n ta thêm g_n bó vỦi
quē h°ing xé sß. BuỒi chiẤu tà bên dòng kinh Bà Tề
n°Ủc trôi IÝ Ý những bông bŞn mỦi rắng, nỔng n-c
mùi phèn c¶a ao tôm tr°Úc cía, nghe ông Tám kéo Ýn
cô m¶y khúc Nam ai thì ngàn n m hỒ dẢ m¶y ai
quên !...